

רבי שלמה טאג'ר בעיני קהילתו

בנימין ברדוד

בחברת פעמים 79 פורש אלברט קגנוביץ' יריעה רחבה על דמותו ועל פועלו של הרב שלמה טאג'ר, שהיה רבם של יהודי בוכארה בתורכסטאן,¹ ומן המאמר מצטיירת דמות של איש רוח רב פעלים, מסור לעמו ונערץ על הקהילות שבהן שימש כרב. על רקע זה, בולטת ההתנגדות לרב טאג'ר מצד יהודים עשירים ובעלי מעמד בקהילתם ובעירם. בראשית שנת 1911 ביקשו כמה מנכבדי העדה, "האחים יששכרוב, חזקיה ריבקוב, יעקב חיים וְעֵדִיהֵיב ואחרים – מראש מחוז פרע'אנה (שבירתו קוקנד) לאשר באופן ארעי את תפקידו של טאג'ר כרב המחוז עד לבחירות הבאות... אולם 'המיליונרים פוטליאחוב, יהודהֵיב, שמחהֵיב, דוידוב וְעֵדִיהֵיב', לא רצו במינויו של טאג'ר...".²

חמש משפחות המתנגדים היו הבולטות והעשירות ביותר בקוקנד,³ על כן מעשה כזה כלפי דמות חשובה ומקובלת כרב שלמה טאג'ר מחייב הסבר. לשם הבנת הפרשה יש לדעת מי היו התומכים ומי היו המתנגדים.

תומכים

האחים יששכרוב: ארבעה שותפים בחברה מסחרית ענפה.⁴ (1) הבכור, חזי [1860-1916] – פעל בקוקנד. (2) חזקיה [1861-1912] – חי ופעל בסמרקנד והיה הדומיננטי מבין האחים, מבחינת הפעילות הציבורית. הוא זה אשר הזמין את הרב שלמה טאג'ר לסמרקנד ואף התיידד עימו מאוד. (3) רפאל [1864-1925] – התגורר ופעל בקוקנד. (4) ציון [1870-1942] – היה הנציג הקבוע של החברה במוסקבה.

חזקיה ריבקוב: בן למשפחת סוחרים ידועה בקוקנד, אך לא השתייך לרובד העליון, אשר נימנה, כאמור, עם מתנגדי הרב טאג'ר.

יעקב בן חיים ועדיהייב: ציוני מובהק. כל משפחת ועדיהייב חיה ופעלה בקוקנד, זולת יעקב, שמשנת 1911 ייצג את החברה במוסקבה.⁵

מתנגדים

המתנגדים נימנו, כאמור, עם המשפחות הבאות: פוטיליאחוב, יהודהֵיב, שמחהֵיב, דוידוב וְעֵדִיהֵיב.⁶ דוידוב הוא בוודאי נתן דוידוב, שכן רק הוא מבין בני משפחתו

- 1 א' קגנוביץ', "שלמה טאג'ר – רב ראשי ליהודי בוכארה בתורכסטאן", פעמים 79 (תשנ"ט), עמ' 41-55.
- 2 שם, עמ' 52. היה מקרה נוסף, שבו אלישע קלנדרוב, סוחר יהודי בוכארי ידוע מתאשכנת, התנגד לרב טאג'ר, אך היה זה מעשה של בודד ומניעיו אינם ברורים.
- 3 ברדוד, זמנים כלכליים בקרב יהודי בוכארה, בני ברק 1997, עמ' 18-20; נ' טג'ר, תולדות יהודי בוכארה בבוכארה ובישראל, תלאביב 1971, עמ' 5, 9, 75, 78, 108.
- 4 יששכרוב, סיפורה של משפחה, חיפה 1998.
- 5 כך, ולא יעקב חיים – ראו: זמנים (לעיל, הערה 3), עמ' 18; נ' טג'ר, תולדות יהודי בוכארה בבוכארה ובישראל, עמ' 75; מכתבים מאת אברהם עמנואל ורנה ועדיהייב, פריס 1988-1990.
- 6 לויהוי הדמויות, ראו ד' ירושבסקי, "מלכי הכותנה" והזינוך היהודי החילוני בקוקאנד", פעמים 17 (תשמ"ד), עמ' 124, 134; זמנים (לעיל, הערה 3), עמ' 77-78.

התגורר ופעל בעיר קוקנד בעת ההיא. באשר למתנגדים האחרים, "מלכי הכותנה", המוזכרים במאמר של יושבסקי, היו: רחמים דוידבאיוב, שתי נשים ממשפחה זאת (סופיה ויפה), נתן דוידוב, משיח יהודייב, רפאל ועדיהייב, ציון פותילייחוב. נתן דוידוב כתב בזכרונותיו כי ידידו הקרובים ביותר היו משיח יהודהיוב, ציון פותילייחוב ואפרים דוידבאיוב.⁷ כל האנשים הללו שייכים לדור צעיר בכעשרים שנה מדור התומכים, על כן ישנה חפיפה די רבה בין "מלכי הכותנה", חוג ידידי נתן דוידוב, ומתנגדי שלמה טאג'ר בקוקנד. לאמור, השמות המלאים של אלה האחרונים הם: נתן בן יששכר דוידוב, רפאל בן יצחק ועדיהייב, ציון בן רפאל פותילייחוב, משיח בן אלישע יהודהיוב ואליושה בן אבא שמחזיוב – כולם בני הדור השלישי למשפחות שכבת העילית הכלכלית של יהודי בוכארה בתורכסטאן.

נתן דוידוב השאיר בזכרונותיו ביטוי ברור למתח ששרר בין הדורות בעיר קוקנד בעת היא:

הזקנים לא ראו את הנשפים האלה בעין יפה, לא היה לי איתם כל דבר משותף ולא נהגתי להזמין אותם... עוד מצווה שעשיתי: ארגנתי בקוקנד בית ספר רוסי יהודי בעבור תלמידים יהודים עניים. הם היו ארבעים במספר וכל ההוצאות היו עלי. זאת ועוד, פעלתי אצל המושל כדי שיכיר בקהילה היהודית תוך מתן סמכויות מסויימות לרב, ואומנם אישור זה ניתן. בניתי ליד ביתי דירה בעלת שלושה חדרים בעבור הרב. כמו כן פעלתי לשם הצבת שוטר בפתח בית הרב כדי שהיהודים יבינו, כי הרב הינו דמות מוכרת על ידי השלטון. אחר כך, דאגתי לכך, שתינתן סמכות לרב לעצור חשוד לשלושה ימים, אם כי מעצר זה היה גם טעון אישור השלטונות. אין זה הכל, עזרתי לסטודנטים יהודים רבים לסיים את לימודיהם בקייב או פטרבורג.⁸

מדברים אלה עולה כי נתן דוידוב חתר לסייע בידי עניי הקהילה, כמו שאר "מלכי הכותנה" מקוקנד, באמצעות עזרה כספית והקמת בית ספר. בדומה, הריב המתמשך בין הרב יוסף כוג'הינוב לבין הרב שלמה טאג'ר בסמרקנד שלקראת סוף המאה הי"ט נבע מרצונו של הרב כוג'הינוב להקים בית ספר לתלמידים עניים בעיר, בעוד חיזקיה יששכרוב דאג לבני עשירים.⁹ הרב טאג'ר לימד גם בבית הספר של יוסף דוידוב בתאשכנת, אך גם בית ספר זה היה מחולק לכיתות של בני עשירים ובני עניים.¹⁰ מסתבר אפוא כי הדור הצעיר של שכבת העילית הכלכלית היהודית הבוכארית בקוקנד גילה רגישות חברתית, ניהל אורח חיים פחות שמרני והיה פחות אדוק, בניגוד לדור המבוגר יותר, שאליו השתייך הרב טאג'ר מבחינת גילו (נולד בשנת 1886) וזהותו החברתית. זאת ועוד, מדברי נתן דוידוב משתמע כי הוא היה מעוניין ברב המוכר על ידי השלטונות, ובכך כנראה נתן ביטוי לרצון החוג שלו – מבחינה זאת הרב טאג'ר היה בעיניהם דמות בעייתית.

7 ימים, שם. אומנם, אפרים דוידבאיוב נימנה עם חוג הידידים הקרובים של נתן דוידוב, אך הדמות הדומיננטית במשפחה זאת היה רחמים, מייסד העיתון היהודי הבוכארי, שהתגורר בעיר סקובלוב, לימים פרע'אנה, והיה על כן רחוק מענייניה הפנימיים של קהילת קוקנד.

8 ימים, שם.

9 ראו א' קלבן, תולדות היהודים באסיה התיכונה במאות התשע-עשרה והעשרים, ירושלים תשמ"ט, עמ' 41.

10 ימים, עמ' 34-35.